

SZENTI TIBOR: NYOMOR

Dombi Kiss Imre kisparaszt volt a vásárhelyi határban. Lovaival szántogatott, vetett, aratott, gondozta a tanyáját, szerette a családját és a földjét. Megszokott élet és hagyományos rend volt ez évszázadok óta ebben a világban. Amikor megkapta a behívóját, majd kivitték a frontra, még nem tudta, hogy körülötte minden megváltozott, és már soha többé nem találja meg azt az életminőséget, amelyet ismert az első világháború előtt.

Hamarosan orosz fogságba esett és hosszú utazás után elvitték Közép-Ázsiába. A sivatagban embertelen körülmények között, állandó szomjúságtól gyötörve vasutat épített, és mindenféle nehéz munkát végzett. Többször elvették az összes személyes tárgyát, családi emlékét. Az újabb motozásig köpönyege foszlányaiban legföljebb azt dugdoshatta, amit a szemétből kiszedve, nyomorúságos életének elviselhetőbbé tételére lopva fabrikált. Itt tudta meg igazán,

hogyan mi a nyomor.

Amikor 1917 októberében kitört a vörös forradalom, érzékelték, hogy sorsuk még elviselhetetlenebbé válhat, és ahogy a táborban lazult az ellenőrzésük, az alföldi síkhoz szokott parasztok magas hegyeken keresztül keservesen mászva átszöktek Afganisztánba. Amint emberekkel találkoztak, az volt az első, hogy az itt lakók kirabolták a menekülteket, és ezt még néhányszor átélték. El lehet képzelni, hogy több éves cári orosz fogság után, még mit vehettek el tőlük? De ekkor fogant meg bennük, hogy eddig igazán nem ismerték a nélkülözést, mert a világnak ezen a táján éltek olyan emberek, akiknek az elrabolt szemét is értéket jelentett. Ez volt az igazi nyomor, amely az emberi lét legmélyére vetette őket, amelynél a halál is jobbnak bizonyul, mert ott megszűnik a szenvedés.

Megvilágosodott előttük - ha ezt szavakkal talán nem fogalmazták is meg -, hogy a nyomor állandó testi-lelki gyötrelem. Nem más, mint életem keresztül fojtó füsttel izzó parázson állni, amelyben apró lángok szüntelen szenesítik a végtagokat, és nincs belőle menekülés, mert az egykor fürgén járó lábak nem visznek, már elhamvadtak. Ehhez is hozzá lehet szokni, de az emberi természet nehezen tűri, és minduntalan kitörést keres belőle. Az afgánok számára ilyen lehetőség volt, amikor kifosztották a menekülő rabokat, mert az így szerzett "zsákmány" pillanatnyi enyhülést (?), inkább talán feledést nyújtott elesettségük közepette.

Az emberi nyomorúságnak ez csupán egy látványos része. Jelentkezik a testen viselt rongyok látványában is, föltehetően alatta a fekélyes, elgennyedt, kezeletlen sebekben, a rajtuk és bennük nyüzsgő élősdiekben, a csontvázszerűvé fogyott alkatban, a beesett, lázban égő szemekben, a szüntelen kutató tekintetben és kézben, amely a kilúgozott elme hatására nem riad vissza attól sem, ha bűnt követ el, csak enyhítsen saját nyomorúságán.

A feneketlen nyomorban a múlt, vele a nép mítosza, és gazdagságban bővelkedő meséi örökre elvesztek. Már az álmok világában sem térnek vissza, ha egyáltalán lettek volna jobb napokra való emlékezéseik. Nincs jövőkép, mert az teljesen bizonytalan és értelmetlen, akár egy ködbe veszett tőfelszín fölött azon tanakodni, hogy alatta milyen mély a víz? Csak a jelen van, amelytől valahogyan szabadulni kellene, de minden próbálkozás hiábavaló vesződés, mert gumilabdaként lepattan a szenvedő előtt meredő, áthághatatlan falról. Éppen ezért a jelenbe sem lehet kapaszkodni. Nincs biztos pont, amely támaszt nyújthat, akár egy pillanatra is, csak a nyomor az, amely előbb a testet, utána az egész életet föloldja. A szövetekbe hatol, átlényegíti az egész embert, aki ettől elveszti személyiségét, és önmaga helyett maga lesz az imbolygó, eleven Nyomor. Amihez, akihez nyúl, amit, akit magával ránt, aki csak társául szegődik, lehúzza maga mellé a vigasztalanságba.

Még az 1950-es években történt. Lehattunk 16 évesek. Áprilisban már jó idő járt, és a hosszú téli viselet egyre kényelmetlenebbé vált. Egyik osztálytársunk, amiben áttelelt, az egyetlen, kordbársony pantallójának levágatta szárát, és rövidnadrágot készített belőle. Szerencsétlenségére visszatért a hideg. Május elsején, a munka ünnepén, a középiskolának is ki kellett vonulni a főtérrre, ahol zászlót lengetve, föliratos táblát cipelve, és mozgalmi dalokat harsogva, végigmasíroztunk a pódium előtt, ahol párt- és tanácsi vezetők kritikus szemmel fürkésztek bennünket.

Már korán reggel komor felhők gyülekeztek, és - ahogy az iskola udvarából az utcára értünk - hatalmas pelyhekben esni kezdett a hó. A metsző, hideg szélben Károly combjára ráfagyott, és a bőre lila-szederejessé vált. Szóltunk a sor szélén menetelő osztályfőnökünknek, hogy engedje haza, mert komoly betegséget szerezhet. A tanár előre sietett a tantestület vezetőihez és előadta a gondot, de az igazgató fölülbírálta a kérelmet, és nem engedélyezte a tanuló távozását. Reggeltől délig ott kellett állni a téren az üvöltő hangszóró alatt, hallgatni a beszédek és üdvözléseket.

A fiú didergett, reszketett. Az egyre elviselhetetlenebb hideg a lábából fölkúszott és egész testét elárasztotta. Már szólni sem bírt. Szenvedése csak összehúzott szeméből sugárzott felénk. Néhány hónapja halt meg az édesanyja. Apja három gyerekkel magára maradt, és a megkurtított nadrágot nem tudták pótolni. Nyomorúságuk barátom egészségét veszélyeztette. Hiába kértünk segítséget, a társadalom nem mozdult. Hiszem, hogy a rendet nem bomlasztotta volna föl, ha a több ezres tömegből egy gyereket hazaküldenek. Az egyéni nyomorúság társadalmi nyomorrá változott, amelynek lényege a kérelhetetlenség és a segíteni akarás teljes hiánya volt.

Pár évvel később, amikor érettségire készültünk, az én nadrágom mondta föl a szolgálatot. Az egyetlen pantallóm mindkét térde kifeslett, és mivel a szüleim sem tudtak helyette másikat venni, anyám eltérő színű és minőségű szövetből, jókora foltokat varrt rá. Szégyelltem magam a különös öltözékben, amely hasonlított a cirkuszi bohóc színes foltokkal telifércelt ruhájára, ezért korán, amint az iskola kapuját kinyitották, besurrantam, hogy elsőnek üljek le a padba. A következő szünetben kiderült a dolog, de senki sem csúfolt érte. Inkább sajnáltak. Ez talán jobban fájt, mintha kinevettek volna. Tehetetlenül álltam előttük, társaim pedig miattam bánkódtak.

És ez még mindig csak az anyagi nyomor, amely szenvedésünk egyik, de alapvető formája. Az emberi nyomorúságnak ennél szörnyűbb és kínzóbb fajtái is vannak. Akik ezekben szenvednek közösségük fekete bárányai, és képtelenek alkalmazkodni, együtt munkálkodni. Ők azok, akik mindig elrontják a többiek játékát.

Közéjük tartozik a szellemi nyomor. Sánta Ferenc elbeszélésében fegyveres őr kivégzésre kíséri a foglyokat. Közülük két tanult ember nem szomorú sorsuk várható végkifejletén siránkozik, hanem a növényekről társalog, és tudományos kifejezéseket használ. A fegyveres kísérő hiába fülel, szinte semmit sem ért az egész társalgásból. Hallja a szavakat, amelyek anyanyelvén hangzanak, de ezeknek számára nincs jelentésük. Idegességében egyre agresszívebben viselkedik velük, de ezzel nem jut hozzájuk közelebb, mert faragatlan buta, akit szájalommal sajnálnak a foglyok.

A szellemi korlátozottság föltűnően a politikusoknál jelentkezik, akik képtelenek népben, nemzetben gondolkodni, hazájukért áldozatot vállalni. Falkában üvöltenek vagy megváltóként egyedül állnak a hordóra a teljesíthetetlen ígét hirdetni. Valamelyik párt hajójának áramlatába kapaszkodnak végső céljuk elérése felé, hogy minél kisebb munkával minél több egyéni haszonra szert tehessenek. Az alapvető gond ott kezdődik, hogy képzettségük szerint nem maradtak a saját szakmájuknál, mert abban nem találták meg a boldogulásukat. Ha politikai munkájukat díjazás nélkül, lelkesedésből, népük iránti elkötelezettségből kellene végezniük,

vagyis elmaradna a közös tál fosztogatása, gyorsan eloldalognának. A háttérben vagy a gyöngé képségek fedezhetők föl, vagy a kitartó munka elöl való menekülés. Mindehhez hozzájárulhat még a törtetés, a hatalom elnyerése, amelynek birtokában megalapozhatják fényes jövőjüket. Ez a más zsírján élőködő, "megélhetési bűnöző", "szellemtelen szellemi elit" a világot még sohasem váltotta meg, de számtalan népet sodort már végveszélybe.

A szellemi nyomor következő fokozata az, amikor valaki nem érti az alapokat, az összefüggéseket. A bonyolult dolgokat nem tudja egyszerűen szemlélni, és a tényeket félreismeri. A butaság nem betegség, hanem adottság, amelyet nehezen lehet javítani, annál inkább elmélyíteni. A szellemi sötétségben vergődő ember jól érzi magát ebben az állapotában, mert nem látja meg a különbséget. Ha a szellem világából valami fölsejlik előtte, akkor gyűlölködik, és azt alattomosan vagy nyíltan igyekszik gáncsolni. Mindig okoskodik. Csak neki lehet igaza, rajta kívül mindenki más buta. Az ilyen embert nem lehet meggyőzni, mert észérvekkel hiába harcolunk a korlátozottság ellen.

A szellemi nyomor mindig agresszióval, erőszakkal párosul. Ezek a "szíami ikrek" személyiségükben torzszülött testvérekként összenőttek. A szellemi nyomor az ilyen emberben nem a természetes, hanem az alantas ösztönén uralkodik, és ha hatalmat kap, akár a világot is fölgyújtja. Az ő esze "más csavarmenetre jár", mint az egészségesen fejlett személyiségé. Ők a társadalom legkártékonyabb elemei.

Az emberi nyomorúság következő, gyakran az előbbiekből adódó mélyebb bugyra a lelki nyomor. Az ilyen ember katasztrófa önmagára, a családjára és a közösségére nézve is. Első fokozata kellő nevelés, környezeti hatás következtében valamit javítható. Neki vannak érzelmei, mások iránti empátiás, esetleg segítő készsége, de ez nagyon fejletlen. A nevelésébe fektetett fáradságos munka sohasem hozza meg eredményét. Tudnunk kell, hogy a vele való foglalkozás során eleve veszteséggel kell számolnunk. Fejletlen lelkére önmaga és környezetének közönye, mint a tobzoska testére a bőrpikkelyek, védőpajzsot növeszt. Ez alá behatolni, ezt föllazítani, esetleg óvatosan lefejtetni, szinte lehetetlen. Ha lenyúzzuk, belehal.

Ahogy ész sem önthetünk senki fejébe, lelkes állattá sem változtathatjuk. Ha valaki kéz nélkül született, azt nem vesztheti el, meg sem betegítheti, következésképpen a nem létező meg sem gyógyítható. Az ilyen durva ember lesz mások hóhéra, kegyetlen diktátora, szánsalom nélküli elnyomója. Minden diktatúra rájuk épít. Ők az élharcosok, a gondolkodás nélkül végrehajtók; verőlegények, akik a hozott büntetés élet nem tompítani igyekeznek, hanem tovább élezik, hogy a kínzás minél jobban fájjon. Ebben örömet lelik, és szűk agyukkal mind embertelenebb módszereket eszelnek ki. Lételemük, hogy társaikban a szellemi és anyagi nyomort elmélyítsék. Aki életében ilyen alakkal találkozott, vele szemben még a legjobb szándékú szenvedőben is kialakul a humánusmellenes kép, amely a nagy kezdőbetűs Emberben való csalódásuk következménye.

A lelki nyomort fejleszteni lehet. Ki kell irtani a segítőkészséget, az együttérzést, a szeretetet és a hit minden csíráját. Ha valakiben megszűnik a hit - és ez esetben nemcsak az istenhitre gondolok, hanem az emberben, a jövőben, önmagunkban stb. vetett hitre is - annak az egyénnek nincs tovább értelmes élete. Itt szövődik kibogozhatatlanul össze a szellemi nyomorral. Innen hat vissza a szeretet, a sajnálat elvesztésére, amikor csak a csupasz test

marad, amelyik megköveteli magának a minél teljesebb és élvezetesebb anyagcserét, pillanatnyi örömöket. Ez az állapot kiül az arcára is. Ha megfelelő ideált kap, amelyet követésre méltat, egy idő után úgy hasonlít majd rá, mint a "jó pásztor" szőrös feje, szarvszerű két homlokdudora a birkáéhoz.